

Cuvânt-înainte

Orice disciplină, orice sferă de activitate, orice domeniu al cunoașterii dispune de propria sa terminologie. Nici traductologia nu face excepție. Provocările, cărora trebuie să le răspundă, o obligă la o rafinare a instrumentului de evaluare și a conceptelor. Asemenea lingvisticii care operează cu unități de bază (fonem, morfem, frază etc.), traductologia își creează propriul metalimbaj, necesar constituirii aparatului critic utilizat în evaluarea traducerii. Metalimbajul traductologiei este format din noțiuni împrumutate din domenii diferite: din lingvistica generală (*semnificat, semnificant, sintagmă* etc.), din lingvistica diferențială (*transpoziție, schimbarea clasei morfo-sintactice sau a categoriei gramaticale*), din gramatică (*categoria aspectului* etc.), din retorică și stilistică (*personificare, metaforă* etc.), din tehnicile de redactare (*restructurare, rezumare* etc.), din pedagogie (*obiectiv general, obiectiv specific*), din terminologie (*fișă terminologică, limbaj de specialitate* etc.), din lexicologie (*neologism, calc* etc.) și analiza literară (*explicare și interpretarea discursului* etc.), dar folosește și termeni proprii, deja consacrați, precum: *complement cognitiv, creație discursivă, traductem sau unitate de traducere, strategii de traducere (traducere pedagogică, traducere erudită, traducere literală, traducere semantică), traducere comparată* etc., sau termeni nou creați, precum *culturem sau unitate minimală purtătoare de informație culturală* (Lungu Badea 2003, 65).

Micul dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii a apărut, în 2003, dintr-o necesitate, absența unui instrument de lucru similar în traductologia românească. O formă sintetică a dicționarului este anexată și la sfârșitul tezei de doctorat, *Contextul extralingvistic în traducere. Cazul limbilor română și franceză* (Lungu Badea 2003) și al lucrării *Teoria culturemelor, teoria traducerii* (Lungu Badea 2004).

Realizarea glosarului de termeni utilizați în traductologie s-a efectuat pe baza unei bibliografii variate, a lucrărilor fundamentale din domeniul lingvisticii, științelor limbajului și traductologiei, precum și a glosarelor web. Deși, în principiu, *glosarul* se opune *lexicului* și se

constituie ca un dicționar monolingv specializat, am considerat util să oferim — acolo unde a fost posibil — echivalarea în limbile franceză, engleză, germană, spaniolă și rusă a termenilor analizați.

Preocupările traductologice se organizează în jurul mai multor axe de cercetare și funcționare, dar toate exploatează și gramatica, procedeele de traducere și lexicul, deoarece strategiile și tehnicile de traducere (procedeele) nu pot ignora forma (gramatica) și nici conținutul (lexicul).

Folosirea anarhică a conceptelor specializate ne-a determinat să reedităm acest *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, aflat la a treia ediție, pentru a continua clarificarea eventualelor ambiguități ale metalimbajului utilizat în domeniul traductologic. Acestea sunt motivele care ne-au determinat să cercetăm aspectul metalimbajului traductologiei, știință în continuă devenire. Sperăm ca dicționarul să devină un instrument de lucru pentru cititorii interesați de traducere și critica traducerii.

Definirea și explicarea termenilor sunt însoțite de exemple, ceea ce constituie o modalitate rezumativă de organizare alfabetică a metalimbajului folosit în domeniul traductologiei (teoria, dar și practica și didactica traducerii). Adeseori lucrările de traductologie se dovedesc a fi simple comentarii asupra traducerii, tot așa cum, adesea, exegeza traducerii sfârșește în considerații despre limbă sau lingvistice (Chevalier și Delpont 1995, 85). În ciuda progresului cantitativ și calitativ înregistrat de cercetările traductologice, definirea metalimbajului este încă nesatisfăcătoare (pentru că este ambiguă sau polisemică), atât în ceea ce privește desemnarea procedeelelor pe care se bazează strategiile de traducere (traducere și contrastivitate), cât și în privința unei interpretări globale a fenomenului traducerii (din punct de vedere funcțional — *Skopos*, traducere teleologică sau finalitatea textului-sursă și a textului-țintă; din punct de vedere cultural — antropologie și analiza discursului; din punct de vedere sociologic etc.). Termenii sunt menționați cu sensul operațional în teoria și didactica traducerii. Apar și termeni consacrați în domenii adiacente, precum terminologia (*bancă de date, terminologie*) sau interpretarea (*interpretare simultană, interpretare consecutivă*), deoarece traductologia este o știință care se situează la confluența mai multor discipline, de la care împrumută și pe care le îmbogățește, oferind și altă perspectivă asupra transferului interlingvistic.

Fără a redefini termenii, „împrumutați“ din alte discipline, i-am restituit în perspectiva istorică sursă care i-a produs și le-am verificat echivalența funcțională în prezent prin raportare la eventualele sinonime (relațiile de sinonime, antonimie sau comparative sunt sugerate prin folosirea abrevierilor *sin.*, *ant.*, *cf.*). Am optat pentru cei clari, dezambiguizați contextual. Intrările din acest dicționar, cca 250, au fost alese în urma unor analize judicioase și a parcurgerii a numeroase lucrări de specialitate. Procesarea datelor și însoțirea lor de exemple au demarat în 2001. Am încercat să realizăm un instrument de lucru, ușor de utilizat, să surprindem noile valențe ale unor concepte și să cuprindem și alte concepte mai recente, apărute după această dată.

Pentru a nu limita numărul beneficiarilor acestui dicționar, definițiile termenilor au un caracter enciclopedic și sunt însoțite de explicații și de exemple și de echivalentele lor în limbile franceză, engleză, germană, spaniolă și rusă. Bibliografia de specialitate disponibilă nu ne-a permis întotdeauna echivalarea intrărilor sau nu în toate limbile menționate (termenul echivalent în unele cazuri apare doar în franceză). Termenii incluși în acest dicționar ar putea constitui elementele de infrastructură ale codului unei bune traduceri. Dar, așa cum se va vedea pe parcursul lecturii, legitimitatea unora dintre ei (de exemplu a strategiilor ca — *adaptarea* — și a procedeelelor aferente, precum *compensația*, nu înseamnă și o fidelitate perfectă, o loialitatea desăvârșită față de *intenția* autorului ori a textului-sursă. Intențiile textului de origine se metamorfozează prin traducere, fiindcă traducătorul operează, dincolo de orice principiu de traducere sau moral, în funcție de interesele destinatarului-țintă: transmiterea mesajului, a informațiilor, sacrificând adesea stilul autorului, idiolectul, nuanțele care reproduc, atunci când sunt transferate, sensurile latente ale lecturilor plurale.

Dincolo de aspectele tehnice ale traductologiei menționate în lucrare, am încercat o prezentare clară, coerentă și precisă, astfel încât dicționarul să poată constitui și un mijloc de inițiere a traducătorilor în formare în problemele legate de teoria și de didactica traducerii. *Beneficiarul*, „clientul”, acestui dicționar poate fi reprezentat de diverse categorii de cititori, traductologi și profesori care formează traducători, dar, mai ales, studenți-traducători. Exemplele extrase pentru ilustrare acoperă o tipologie textuală variată: texte literare, ale căror referințe

bibliografice sunt marcate între paranteze (Voltaire 1993, 34), dar și texte neliterare, pragmatice, articole de presă (din cotidiene ca *Le Monde* (LM) sau hebdomadare ca *Figaro Magazine* (FM), *Nouvel Economiste* (NE), *Quo. Savoir actuel*, rubrica *Decryptage. Les Mots de l'actu*, îngrijită de Jean-Pierre Virginaud și Jean Morsang, dar și din alte periodice. Am optat pentru acest tip de ilustrare cu intenția evidentă de a sublinia, pe de-o parte, generalitatea demersului traductiv și, pe de altă parte, specificul acestuia în funcție de crezul traducătorului, de tipul de text și de traducere, de strategia aleasă, de diferitele tipuri de constrângeri, de competențele traducătorului (lingvistice, de traducere, de redactare), de finalitatea traducerii, de destinatarul prezumtiv al acesteia etc.

Am încercat să construim în cadrul domeniului traductologic un instrument de lucru a cărui coerență internă să nu vină în contradicție cu cunoștințele între ele, deci să nu intre în conflict cu sistemul și să contribuie la consolidarea metalimbajului specific domeniului.

Ne exprimăm toată gratitudinea față de toți cei care au contribuit la definitivarea acestei ediții: prof. dr. Georgeta Ciobanu (Universitatea „Politehnica”, Timișoara), pentru reconfirmarea încrederii manifestată în discursul prefațial încă de la prima ediție (2003); asist. dr. Cristina Hetriuc (Universitatea din Suceava), pentru postfața-recenzie la ediția a doua; lect. univ. dr. Nadia Obrocea (Universitatea de Vest, Timișoara), pentru lectura în limba română; lect. univ. dr. Karla Lupșan (Universitatea de Vest, Timișoara) și asist. univ. drd. Claudia Constantin (Universitatea „Politehnica”, Timișoara), pentru verificarea termenilor traduși în limba germană, respectiv în limba engleză, și traducerea termenilor introduși de la ediția anterioară; asist. univ. drd. Diana Moșoc (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca), pentru traducerea integrală a intrărilor în limba spaniolă, și drd. Valentina Shiryayeva (Universitatea de Vest, Timișoara), pentru redarea în limba rusă. Le mulțumim studenților, masteranzilor și doctoranzilor pentru întrebările care ne-au permis revizuirea prezentei ediții și în funcție de orizontul lor de așteptare.

G. L. B.